

Prof.dr Njegoslav Vukotić*

POTREBA OSNIVANJA III STEPENA NASTAVE IZ OBLASTI KOMASACIJA

Obezbjedenje dovoljnih količina hrane predstavlja jedan od osnovnih uslova napretka, stabilnosti i nezavisnosti svake društvene zajednice. Stoga se svuda u svijetu taj zadatak nastoji riješiti sopstvenom proizvodnjom što nije nimalo lako a za mnoge je i neizvodljivo.

Naša zemlja posjeduje veoma dobre prirodne uslove za organizovanje snažne poljoprivrede, međutim, nema u cjelini, zadovoljavajuće rezultate, tako da je prinuđena i da uvozi. Jedan od razloga za to je stanje poljoprivrednog posjeda koje je često:

- usitnjeno,
- razbacano na više međusobno udaljenih mjesta,
- bez pristupnih puteva,
- male površine,
- nepravilnog oblika,
- širokih i obraslih međa,
- neravno,
- bez navodnjavanja,
- bez odvodnjavanja,
- izloženo eroziji,
- obraslo u šikaru, itd.

Prema podacima iz 1972.godine struktura posjeda u SFRJ izgleda ovako:

Struktura posjeda u SFRJ-1972.

Teritorija	Broj poljopr. domaćin	Prosječan broj parc. po domać.	Prosječna veličina parc. ha.	Prosječna veličina domać.ha.
SFRJ	4.516.686	11,0	0,27	3,0
SR BiH	812.508	9,9	0,30	2,9
SR Crna Gora	121.911	11,9	0,43	5,2
SR Hrvatska	1.078.495	11,7	0,22	2,5
SR Makedonija	276.262	13,0	0,20	2,6
SR Slovenija	355.528	12,5	0,31	3,9
SR Srbija-uža	1.002.607	15,0	0,26	4,0
SAP Vojvodina	729.642	5,7	0,38	1,5
SAP Kosovo	139.833	10,7	0,37	3,9

* Građevinski fakultet Sarajevo

Sa ovakvom strukturom posjeda, prema podacima OUN, naša zemlja spada među pet evropskih zemalja koje imaju najveći broj parcela po gazdinstvu i najmanje parcele.

Sitne, nepristupačne i udaljene parcele više koštaju nego što daju, pa stoga mnoge ostaju neobrađene. Doda li se tome nekontrolisana izgradnja objekata i zauzimanja poljoprivrednog zemljišta za svrhe izvan poljoprivrede, dobiće se slika rasta gubitaka poljoprivrednog zemljišta koja u SFRJ godišnje iznosi 14.700 ha.

Posljedice su mnogobrojne: manja količina poljoprivrednih proizvoda, težak život i rad na selu, pritisak na gradove doseljenog stanovništva, nezaposlenost, nedostatak radne snage na selu, povećanje broja staračkih domaćinstava i dr.

Komasacija zemljišta uspješno rješava mnoge od navedenih teškoća i predstavlja značajan činilac u razvoju i stabilizaciji ekonomske moći zemlje, pa stoga i nalazi sve više primjene.

Na mnogim dijelovima teritorije SFRJ komasacija zemljišta se može sprovesti i bez prethodne analize opravdanosti sprovođenja. Efekti grupisanja parcela, otvaranja pristupnih puteva, krčenja međa i parcela, sprovedeni prvi put, sigurno će donijeti značajno povećanje poljoprivredne proizvodnje.

Komasacija zemljišta obuhvataju uglavnom, zemljišta sa intenzivnom ratarskom proizvodnjom, pa se najčešće i sprovode u ravninama. Komasicijom se, osim toga, mogu obuhvatiti i šume, vinogradi, voćnjaci, brdsko-planinski teren, naselje i dr., pa se onda govori o komasaciji šuma, vinograda itd., čime se područje primjene komasacije proširuje na skoro cijelu teritoriju jedne zemlje.

Posebno značajan vid komasacije je uređenje seoskog naselja komasacijom, čime se otvaraju novi i proširuju stari putevi i ulice, stvaraju površine za javne potrebe, proširuju postojeća i stvaraju nova ekonomska dvorišta i dr., tj. poboljšavaju se uslovi rada i života seoskog domaćinstva, što nije moguće ako se urbanistički plan provodi uz eksproprijaciju ili nacionalizaciju čime se, kao što je poznato, osim problema pravične naknade, izaziva i usitnjavanje posjeda, umanjivanje funkcije nekih površina, objekata itd.

Uopšte se može utvrditi da se ukupno uređenje zemljišta komasacijom znatno popravlja, međutim, to ne znači da jednom izvršena komasacija predstavlja *definitivno rješenje*. Razlozi za to su brojni. *Mogu se svrstati u dvije osnovne skupine: nepotpuno izvedeni radovi u toku sprovođenja i krupnije promjene nastale poslije izvedene komasacije:*

- Nepotpuno izvedeni radovi najčešće nastaju usljed finansijskih i vremenskih ograničenja, zbog čega se ne izvršavaju sve potrebne i moguće radnje (tako npr. komasacije zemljišta sprovedene u SRBiH, uglavnom se nisu odnosile na građevinski reon, koji je obuhvatao, ponekad i znatan dio zemljišta izvan naselja);

Kрупnije promjene koje utiču na usitnjavanje parcela, pogoršavanje uslova poljoprivredne proizvodnje i dr., nastale poslije izvođenja komasacije su:

- promet nekretnina,
- širenje naselja,
- razvoj agroindustrijskog kompleksa,
- modernizacija poljoprivredne proizvodnje,
- uslovi zaštite čovjekove okoline,
- uslovi socijalne politike,
- proširenje regionalnih i magistralnih saobraćajnica (kao npr. izgradnja pruge Tuzla - Zvornik ili puta Bosanski Šamac-Kardeljevo), i dr.

Izvršenje samo jedne od navedenih promjena, ne vodeći računa kako će to uticati na postojeće stanje uređenja zemljišta, može izazvati nove probleme kao što su: usitnjavanje i razdvajanje posjeda, presjecanje postojećih puteva, gubitak izvora (što se nedavno desilo u Kalesiji) itd.

Komasaciju stoga treba sprovoditi u sklopu uređenja zemljišta. Time glavni kreativni zadatak na komasaciji postaje projekt komasacije. S obzirom na širinu zahvata na zemljištu, očigledno je da, danas ne postoji školovani stručnjak koji može sagledati svu širinu zahtjeva optimalnog razvoja jednog kraja i to izraziti kroz projekt komasacije. Cilj ovog studija je, stoga, da obrazuje i uputi u naučni rad stručnjake koji će biti kvalifikovani *projektanti komasacije*.

Da bi projekt komasacije mogao odgovoriti svim zahtjevima savremenog društva, treba pri projektovanju uzeti u obzir:

- sagledavanje međumjesnih i međuregionalnih potreba,
- zaštitu produkcione sposobnosti zemljišta,
- zaštitu i podizanje šuma,
- zaštitu i obogaćivanje prirodnih izvora čiste vode,
- zaštitu čovjekove okoline, posebno ekološki značajnih površina, zelenih površina i sl.,
- razvoj savremene poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva u skladu sa razvojem turizma, lova i dr.,
- stvaranje uslova za snaženje i širenje seoskih naselja,
- uređenje naselja i javnih površina izvan naselja,
- stanje stalnih objekata i zasada,
- uslove podizanja i razvoja posebnih kultura (vinogradi, voćnjaci, duvan, povrće, ljekovito bilje i sl.),
- osobine poljoprivrednih kultura,
- klimatske uslove (pravac i snagu dominantnog vjetrova, srednje temperature i padavine i sl.),
- strukturu posjeda,
- optimalnu veličinu i oblik parcela,
- položaj parcele,
- organizaciju seoskog gazdinstva,
- veličinu table,

- vrijednost zemljišta,
- nivo podzemnih voda,

- namjenu kanalske mreže:
  - navodnjavanje,
  - odvodnjavanje,
  - smanjenje nivoa podzemnih voda,
  - sprečavanje erozije, itd.,

- namjenu putne mreže:
  - vrste puteva (međumjesni, povezni, prilazni itd.),
  - vrste saobraćaja na putu (upotreba teških mašina, njihova širina, frekvencija i sl.),
  - vrste i širina podloga i pratećih objekata,
  - uklapanje u postojeće brze saobraćajnice,
  - uklapanje u naselje, itd.,

- planiranje dinamike izvršenja radova i dr.

Projektant komasacije osposobljen za izradu ovakvog projekta može imati dvije fundamentalne funkcije:

- 1) učešće na svim projektima novih i ponovljenih komasacija i
- 2) stalno praćenje i analiziranje stanja na terenu i predlaganje mjera za poboljšanje uslova poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede, uređenja naselja, turizma, zaštite čovjekove okoline i dr.

Takav profil stručnjaka naći će mjesto u republičkim organima uprave koji, po raznim osnovama brinu o uređenju teritorije Republike, u odgovarajućim organima opštine, kao i u organizacijama i preduzećima koja komasaciju sprovode.

Osim geodetskih stručnjaka koji, po prirodi i obimu posla, najviše učestvuju u radovima na komasaciji, usmjerenje za projektanta komasacije uspješno mogu završiti i drugi profili stručnjaka, kao što su diplomirani inženjeri građevinarstva, arhitekture, poljoprivrede, šumarstva, diplomirani pravnici i ekonomisti, te je za njih predviđen poseban nastavni plan i program.

Potrebu sprovođenja komasacije u našoj Republici gdje se procjenjuje da će samo prvo sprovođenje komasacija trajati oko 20-30 godina pozitivno je ocijenila i Republička skupština SR BiH, koja je donijela Zakon o komasaciji (1974. i 1985.god.), riješila način finansiranja i usvojila dugoročni program aktivnosti koji je, praktično vremenski neograničen. Na taj način ispunjeni su svi uslovi za sprovođenje komasacije zemljišta, komasacije vinograda, komasacije šuma, komasacije naselja itd., što, ako se ima u vidu širi smisao sprovođenja komasacije predstavlja *uređenje zemljišta kroz komasaciju*.

Do danas je u SR BiH, počev od 1981.godine, sprovedena komasacija zemljišta. Sve izvedene komasacije zemljišta predstavljaju prve radove te vrste na odnosnom

terenu. Ukupno postignuti rezultati su dobri, jer su parcele ukрупnjene i grupisane, otvorena je nova putna i kanalska mreža, iskrčene brojne široke međe, loše šume, šikare itd., međutim i pored toga, ne može se govoriti o svestranom sagledavanju problema na uređenju zemljišta.

Osnivanje i realizacija postdiplomskih studija iz oblasti komasacija, stoga, predstavlja doprinos dubljem sagledavanju i kvalitetnijem i bržem izvršavanju jednog značajnog društvenog zadatka - uređenja zemljišta kroz komasaciju - koji, zavisno od načina pristupa, može imati dugoročna dobra ili loše posljedice na rast i razvoj društva u cjelini.